

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 19. desember 2023 av Høyesterett i avdeling med

dommer Per Erik Bergsjø
dommer Wenche Elizabeth Arntzen
dommer Espen Bergh
dommer Knut Erik Sæther
dommer Are Stenvik

HR-2023-2392-A, (sak nr. 23-130872STR-HRET)
Anke over Hålogaland lagmannsretts dom 24. august 2023

A (advokat Brynjar Østgård)

mot

Påtalemyndigheten (statsadvokat Torstein Lindquister)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Arntzen:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder ytringer fremsatt overfor to kvinnelige fiskeriinspektører mens de utførte kontroll på et fiskemottak. Spørsmålet er om ytringene rammes av straffeloven § 156 andre ledd om utilbørlig atferd som forulemper offentlig tjenestemann.
- (3) A fikk 5. desember 2022 et forelegg på 20 000 kroner for overtredelse av straffeloven § 156 andre ledd. Grunnlaget for forelegget er beskrevet slik:

«I perioden fra mandag 14. mars 2022 til onsdag 16. mars 2022 på fiskemottaket X AS i Y opptrådte han nedlatende og ubehagelig overfor Fiskeridirektoratets inspektører B og C ved gjentatte uttalelser som ble rettet mot dem eller i påhør av dem i egenskap av at de var yngre kvinner. Dette ved at han under kontroller:

- 14. mars 2022 uttalte til en mannlig skipper som pratet med inspektør B: ‘Du må slutte å la deg distrahere av damen. Dette må dere ta på privaten.’ Deretter sa han til inspektørene B og C: ‘Kanskje dere skal hoppe om bord, så de kan få litt bedre fangst, de har jo klaget på at de får så lite fisk.’
- 15. mars 2022 spurte han inspektør C om de skulle danse swing. Da inspektør C svarte benektende, sa han: ‘Du vet, da kan du lære meg noe, så kan jeg lære deg noe.’
- 16. mars 2022 uttalte han til inspektør B: ‘Skal vi ikke ta en dans idag?’ Da inspektør B svarte benektende, fortsatte han: ‘Joda, vi kan danse litt,’ før han ropte til en fisker: ‘Hører du, hun byr deg opp til dans!’»

- (4) Det er ikke omtvistet at utsagnet om å «hoppe om bord, så de kan få litt bedre fangst» sikter til det nordnorske begrepet «hail», som har et klart seksualisert innhold.
- (5) A vedtok ikke forelegget, som trådte i stedet for tiltalebeslutning, jf. straffeprosessloven § 268.
- (6) Vestre Finnmark tingrett avsa 29. mars 2023 dom der A ble dømt i samsvar med forelegget til en bot på 12 000 kroner, subsidiært fengsel i tolv dager.
- (7) A anket over tingrettens bevisbedømmelse og lovanvendelse under skyldspørsmålet samt straffutmålingen.
- (8) Hålogaland lagmannsrett avsa 24. august 2023 dom med slik domsslutning:

«A, født 00.00.1966, dømmes for overtredelse av straffeloven § 156 annet ledd til en straff av bot stor 12 000 – tolv tusen – kroner subsidiært fengsel i 12 – tolv – dager.»

- (9) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder ulike sider ved lagmannsrettens lovanvendelse. Høyesteretts ankeutvalg avsa 28. september 2023 beslutning med slik slutning:

«Anken fremmes for spørsmålet om vilkårene ‘ved ... annen utilbørlig atferd forulemper’, er oppfylt. For øvrig tillates ikke anken fremmet.»

- (10) Det er med dette bare anvendelsen av vilkårene i § 156 andre ledd andre alternativ som er henvist til behandling i Høyesterett.
- (11) A har i korte trekk gjort gjeldende:
- (12) Straffeloven § 156 andre ledd inneholder en rettslig standard som, tolket i lys av dagens samfunnsforhold, ikke rammer de harmløse uttalelsene beskrevet i forelegget. Det gjelder et skjerpet lovskrav på strafferettens område, og tøyelige uttrykk som «utilbørlig» og «forulemper» må ikke strekkes for langt. Både Grunnloven § 100 og Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 10 verner ytringsfriheten, og bestemmelsene gir romslige rammer for smakløse ytringer. Overskriften i § 156 – «*Hindring av offentlig tjenestemann*» – underbygger at det kreves noe mer håndfast før ytringene kan straffes.
- (13) Forsvarer har lagt ned prinsippal påstand om at A frifinnes, subsidiært at han anses på mildeste måte.
- (14) *Påtalemyndigheten* har i korte trekk gjort gjeldende:
- (15) Straffeloven § 156 andre ledd inneholder en rettslig standard som må tolkes i lys av samfunnsutviklingen og tidens moraloppfatning. Terskelen for at krenkende ytringer rammes, er ikke spesielt høy. De påtalte ytringene er både seksuelt trakasserende og kjønnsdiskriminerende. Verbale ytringer skal tolkes i lys av sin kontekst. Inspektørene utførte på det aktuelle tidspunktet sitt kontrolloppdrag, og det var ikke noen humoristisk eller jovial tone mellom dem og A. Det inngår også i konteksten at A i 2021 ble ilagt et forelegg for brudd på § 156 andre ledd fordi han hadde forulempet inspektør B under en kontroll på det samme fiskemottaket. Utsagnene innebærer utilbørlig atferd som forulempet de to inspektørene, og rammes følgelig av § 156 andre ledd. Det er verken i strid med Grunnloven § 100 eller EMK artikkel 10 å straffe disse ytringene.
- (16) *Påtalemyndigheten* har lagt ned påstand om at anken forkastes.

Mitt syn på saken

Generelt om straffeloven § 156

- (17) Straffeloven § 156 lyder slik:

«§ 156. *Hindring av offentlig tjenestemann*

Den som hindrer en offentlig tjenestemann i å utføre en tjenestehandling, for eksempel ved å nekte adgang til steder hvor han har berettiget tilgang, straffes med bot eller fengsel inntil 6 måneder.

Den som ved skjellsord eller annen utilbørlig atferd forulemper en offentlig tjenestemann under eller på grunn av utføringen av tjenesten, straffes med bot.»

- (18) Vår sak gjelder forulemping ved «annen utilbørlig atferd», jf. andre ledd. Jeg bruker i det følgende betegnelsen «offentlig tjenesteperson» som synonymt med «offentlig tjenestemann».

- (19) Paragraf 156 viderefører i det vesentlige straffeloven 1902 § 326, jf. Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) punkt 12.2.4. Bestemmelsen rammet blant annet forulemping ved «anden fornærmelig Adfærd». Noen realitetsendring som følge av at formuleringen «utilbørlig atferd» kom inn i stedet, synes ikke å ha vært tilsiktet. Også rent verbale utfall mot en offentlig tjenesteperson rammes av § 156 andre ledd.
- (20) Bestemmelsen står i kapittel 19, «Vern av offentlig myndighet og tilliten til den». Om begrunnelsen for § 156 heter det i Ot.prp. nr. 8 (2007–2008) punkt 9.3.4 at «offentlige tjenestemenn bør ha et særskilt vern når de utfører tjenestehandlinger», og at det er «behov for et straffebud som verner offentlige interesser og utføringen av tjenestehandlinger også i de tilfellene tjenestemannen ikke utsettes for vold eller trusler». Jeg forstår dette slik at formålet er å motvirke at upopulære tjenestehandlinger møtes med hets og forulemping, noe som kan påvirke villigheten til å utøve offentlig myndighet. Hensynet til å opprettholde offentlige tjenstepersoners autoritet og derved respekten for samfunnsoppgavene de utfører, er også en del av dette. Bestemmelsens formål, som altså ikke er å verne enkeltindivider, står sentralt ved fastleggingen av hvilken atferd som rammes.
- (21) Uttrykket «utilbørlig» er en rettslig standard, der innholdet kan endre seg over tid. Sett i sammenheng med kravet til at den utilbørlige atferden «forulemper», omfatter det atferd som er nedverdiggende eller ydmykende. Det kan ikke utledes av ordlyden at terskelen for det straffbare ligger spesielt høyt.
- (22) Hvorvidt det foreligger «utilbørlig atferd», må bedømmes objektivt. Det samme må i utgangspunktet gjelde for vilkåret «forulemper». Ved den konkrete vurderingen er det likevel nærliggende å se hen til tjenstepersonens egen opplevelse av situasjonen så langt denne er representativ for hvordan den aktuelle kategorien tjenstepersoner ville ha reagert.
- (23) Etter § 156 andre ledd er det, i motsetning til etter første ledd, ikke noe vilkår at tjenstepersonen *hindres* i utøvelsen av sin tjenestehandling. Bestemmelsens overskrift endrer ikke dette. Som jeg kommer tilbake til, er det likevel relevant å se hen til om den offentlige tjenesten vil kunne påvirkes negativt.
- (24) Det er så vidt meg bekjent ikke høyesterettspraksis om tolkningen av alternativet «utilbørlig atferd» i § 156 andre ledd. Til illustrasjon nevner jeg likevel Rt-2003-948, som gjaldt lovligheten av maktbruk under utførelsen av tjenesteoppdrag. I avsnitt 23 synes Høyesterett å legge til grunn at «geiping og grimaser» mot en politibetjent ble rammet av straffeloven 1902 § 326 nr. 2 om forulemping ved «fornærmelig Adfærd».
- (25) For å oppsummere: Paragraf § 156 andre ledd må tolkes i lys av formålet, som er å verne offentlige interesser og utføringen av tjenestehandlinger. Terskelen for hva som er forulemping ved «utilbørlig atferd», er ikke spesielt høy.

Forholdet til ytringsfriheten

- (26) Straff for ytringer griper inn i ytringsfriheten. Straffeloven § 156 andre ledd må følgelig tolkes og anvendes slik at det ikke oppstår motstrid med EMK artikkel 10 og Grunnloven § 100.

- (27) Retten til ytringsfrihet er en sentral forutsetning for et demokratisk samfunn. I rettspraksis skilles det mellom ytringsfrihetens kjerne og randsoner. Kritiske ytringer om et *emne*, enten dette er av politisk, kulturell, religiøs eller annen art, ligger i kjerneområdet, mens ytringer som angriper eller forulemper personer, ligger i randsonen.
- (28) Høyesterett har i flere dommer om hatefulle ytringer påpekt at uttalelser fremsatt i ren sjikanehensikt faller utenfor ytringsfrihetens sentrale begrunnelse og følgelig nyter beskjedent grunnlovsværn, jf. HR-2018-674-A avsnitt 15 med videre henvisning til Rt-2012-536 avsnitt 38.
- (29) Ytringsfrihetens vern i randsonen er omhandlet i HR-2020-184-A. Saken gjaldt straffeloven § 185 om hatefulle ytringer ved blant annet bruk av karakteristikken «kakerlakk». I avsnitt 28 heter det:
- «I denne forbindelse fremhever jeg at det også her, utenfor kjerneområdet for ytringsfriheten, gjelder ‘en relativt rommelig margin for smakløse ytringer’. Jeg viser til kringeldommen [HR-2018-674-A] avsnitt 17, med henvisning til tidligere praksis.»
- (30) Det må altså trekkes en grense mellom straffbare ytringer og straffrie smakløse ytringer.
- (31) Også Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) sonderer mellom ytringer i randsonen og ytringer som ligger innenfor den kjerneverdien som ytringsfriheten skal beskytte.
- (32) Storkammeravgjørelsen 21. januar 1999 i saken *Janowski mot Polen* gjaldt straff for å ha kalt kommunale vakter som skulle rydde en plass for gateselgere, «oafs» og «dumb». Uttrykkene kan på norsk oversettes med henholdsvis «tomsing, tosk, idiot» og «dum, idiotisk». I avsnitt 33, etter å ha sammenlignet offentlige tjenstepersoner og politikere, uttaler flertallet:
- «What is more, civil servants must enjoy public confidence in conditions free of undue perturbation [forstyrrelse, uro, sinnsbevegelse] if they are to be successful in performing their tasks and it may therefore prove necessary to protect them from offensive and abusive verbal attacks when on duty. In the present case the requirements of such protection do not have to be weighed in relation to the interests of the freedom of the press or of open discussion of matters of public concern since the applicant’s remarks were not uttered in such a context»
- (33) De aktuelle ytringene – «*offensive and abusive verbal attacks*» – plasseres her i ytringsfrihetens randsoner. At det å straffe utfallene mot vaktene var i tråd med inngrepskriteriene i EMK artikkel 10 nr. 2, fremgår av avsnitt 34 om at inngrepet forfulgte et legitimt formål, og av avsnitt 35 om at inngrepet var proporsjonalt. Ved proporsjonalitetsvurderingen pekte flertallet på at den nasjonale anke-domstolen hadde omgjort fengselsstraffen til bøtstraff.
- (34) Avgjørelsen viser at ytringsfriheten gir beskjedent vern i saker om utilbørlig atferd som forulemper offentlige tjenstepersoner. I ytringsfrihetens randsoner kan samtidig sanksjonens alvor ha betydning for forholdsmessighetsvurderingen, jf. også HR-2020-184-A avsnitt 43.

- (35) EMDs storkammeravgjørelse har også betydning for tolkningen av Grunnloven § 100, som jeg ikke finner grunn til å gå nærmere inn på.
- (36) Begge parter har vist til NOU 2022: 9 *En åpen og opplyst offentlig samtale – Ytringsfrihetskommisjonens utredning*. Kommisjonen uttaler i punkt 10.5, «Forulemping av tjenestemenn og visse yrkesgrupper», at straffebud som gir offentlig ansatte et særlig sterkt vern mot forulempende ytringer, reiser prinsipielle spørsmål om ytringsfriheten. Videre heter det i punkt 10.6.5:

«Det er forståelig at egne lovparagrafer gir et visst vern både for offentlige tjenestepersoner og for yrkesgruppene nevnt i § 265. Vernet er ment å gjelde personer som utfører viktige samfunnsoppgaver, og som vanskelig kan beskytte seg mot fremmede og mot potensielt ubehagelige situasjoner.

...

... Kommisjonen vil advare mot å bruke straff som i praksis hindrer folkelige ytringer mot myndighetsutøvelse.

Ytringsfriheten fordrer toleranse for mangfold. ... Det er et paradoks at når ytringer rettes mot offentlige maktutøvere, brukes straff for å ramme ytringer som er langt unna det straffbare i andre mellommenneskelige sammenhenger.»

- (37) Jeg forstår kommisjonen slik at den mener det særlig er alternativet «skjellsord» i § 156 andre ledd som åpner for at terskelen for det straffbare legges for lavt. I saken her er det, som jeg kommer tilbake til, ikke snakk om bruk av skjellsord, men om en nedverdiggende og ydmykende behandling av de to tjenestepersonene. Dette er etter mitt syn mer alvorlig.

Tolkningsprinsippene

- (38) Høyesteretts kompetanse og prinsippene for tolkning av ytringer er blant annet behandlet i HR-2020-2133-A avsnittene 25 til 27.
- (39) Tolkning med sikte på å fastlegge det «nærmere meningsinnholdet i utsagn» er en del av rettsanvendelsen, som Høyesterett har full kompetanse til å prøve.
- (40) Det avgjørende for tolkningen er «hvordan den alminnelige tilhører vil oppfatte utsagnet». De enkelte utsagnene skal ikke tolkes isolert, men «må vurderes i den konteksten eller sammenhengen» de inngår i. Det følger samtidig av den såkalte forsiktighetsregelen at det går en grense for hva som kan innfortolkes i et utsagn ut fra sammenhengen. Dette innebærer at «ingen skal risikere strafferettslig ansvar ved at utsagn tillegges et meningsinnhold som ikke er uttrykkelig uttalt, med mindre et slikt innhold med rimelig stor sikkerhet kan utledes av sammenhengen», jf. også Rt-2012-536 avsnitt 20.
- (41) For vårt formål må det foretas en objektiv vurdering av hvordan en alminnelig kvinnelig fiskeriinspektør vil oppfatte de aktuelle utsagnene. Lokal sjargong og kulturelle referanser vil kunne ha betydning for hvordan et utsagn blir oppfattet. Fastleggingen av den språklige og faktiske konteksten som utsagnet inngår i, beror i utgangspunktet på bevisvurderinger, som Høyesterett ikke skal prøve ved vurderingen av skyldspørsmålet.

Lagmannsrettens rettsanvendelse – rammes ytringene av § 156?

- (42) A er 57 år og arbeider både som fisker og kranfører på fiskemottaket X AS. I midten av mars 2022 gjennomførte Fiskeridirektoratets inspektører C og B kontroll av fiskemottakets rutiner for blant annet merking av fisk og registrering av fangst. Det var under denne kontrollen A kom med uttalelsene gjengitt i forelegget. Lagmannsretten fant følgende saksforhold bevist:

«I forbindelse med inspeksjon på X AS 14. mars 2022 uttalte A til en mannlig skipper som pratet med inspektør B: ‘Du må slutte å la deg distrahere av damen. Dette må dere ta på privaten.’ Deretter sa han til inspektørene B og C: ‘Kanskje dere skal hoppe om bord, så de kan få litt bedre fangst, de har jo klaget på at de får så lite fisk.’ Dagen etter spurte A inspektør C om de skulle danse swing. Da inspektør C svarte benektende, sa han: ‘Du vet, da kan du lære meg noe, så kan jeg lære deg noe.’ Senere uttalte han til inspektør B: ‘Skal vi ikke ta en dans idag?’ Da inspektør B svarte benektende, fortsatte han: ‘Joda, vi kan danse litt,’ før han ropte til en fisker: ‘Hører du, hun byr deg opp til dans!’»

- (43) Bedømt isolert kan utsagnene virke uskyldige. Som jeg har redegjort for, skal det imidlertid foretas en samlet vurdering av utsagnene der også lokal sjargong må tas i betraktning ved fastleggningen av meningsinnholdet. Om det andre utsagnet heter det i lagmannsrettens dom:

«Tiltalte har i lagmannsretten erkjent at det var ‘hail’ han snakket om da han ba inspektørene om å hoppe om bord på fartøyet ‘Z’, altså en oppfordring om at inspektørene skulle ha seksuell omgang med mannskapet, slik at de kunne få litt bedre fangster. Inspektørene er begge nordnorske og forsto også uttalelsen slik at A oppfordret dem til å ha seksuell omgang med mannskapet på ‘Z’.»

- (44) På denne bakgrunn fremstår utsagnet om at inspektørene skulle hoppe om bord for å bedre fiskelykken, som det mest alvorlige. Utsagnet er klart seksualisert. Det farger også forståelsen av de andre utsagnene, særlig om at fiskerne ikke må la seg forstyrre «av damen», men «ta [det] på privaten», og om at de kunne ta en dans og «lære noe» av hverandre. Selv om den seksuelle undertonen i disse utsagnene er mer indirekte, spilles det samtidig på fysisk nærhet mellom mann og kvinne.
- (45) Samlet sett finner jeg utsagnene både trakasserende og kjønnsdiskriminerende.
- (46) Også de to fiskeriinspektørene oppfattet dem på denne måten. Lagmannsretten la til grunn at inspektørene, som verken hadde oppmuntret til eller deltatt i «spøken», opplevde «uttalelsene som kvinnediskriminerende, og at det utelukkende var på grunn av deres kjønn at uttalelsene kom, og at de ble fremsatt på en krenkende måte og for å redusere dem til kjønnsobjekter».
- (47) Fiskeriinspektørenes opplevelse av utsagnene sammenfaller med As motiv for å fremsette dem. Under lagmannsrettens vurdering av hans subjektive skyld heter det:

«Etter lagmannsrettens syn, kan ikke ytringene forstås på annen måte enn at han ville ydmyke fiskeriinspektørene og redusere deres autoritet som offentlige tjenestepersoner ved på utilbørlig måte å spille på sex og kjønn.»

- (48) Det jeg nå har gjengitt, viser at fiskeriinspektørene og A la det samme i utsagnene. Jeg kan da ikke se at lagmannsretten har bygget på inspektørenes subjektive tolkning av disse. Tvert imot kan meningsinnholdet «med rimelig stor sikkerhet» utledes av sammenhengen, jf. HR-2020-2133-A avsnitt 27, som jeg tidligere har omtalt.
- (49) Forsvarer har vist til Rt-1991-347. Saken gjaldt en politimann som hadde kommet med utsagn overfor unge jenter. Utsagnene ble ansett som utuktig atferd etter straffeloven 1902 § 212. Høyesteretts kjæremålsutvalg uttalte at det kunne tenkes situasjoner der de seksualiserte utsagnene burde godtas som «grovkornet spøk overfor personer som ikke antas å ville reagere negativt». Etter mitt syn er vi ikke i en slik situasjon i vår sak.
- (50) Ved vurderingen av om uttalelsene likevel ligger innenfor det straffrie rommet for smakløse ytringer, legger jeg også vekt på de mer overordnede omstendighetene utsagnene er fremsatt i.
- (51) De to kvinnelige inspektørene, den ene født i 1992 og den andre i 1996, skulle utføre lovlighetskontroll på et fiskemottak over to–tre dager. Kontrollen fant sted på selskapets driftsområde. Inspektørene var der som representanter for Fiskeridirektoratet og med myndighet til å beordre potensielt upopulære tiltak av ulik art. I en slik sammenheng er det utvilsomt behov for det vern straffeloven § 156 andre ledd er ment å gi. Utfordringene som fiskeriinspektører kan stå overfor, gjør at det er viktig å trygge arbeidshverdagen deres og slå ned på nedverdiggende og ydmykende opptreden som er egnet til å undergrave den autoritet de er avhengige av.
- (52) Jeg er på denne bakgrunn enig med lagmannsretten i at A ved utilbørlig atferd har forulempet offentlige tjenstepersoner under utføringen av tjenesten, og derved har overtrådt straffeloven § 156 andre ledd. Jeg minner om at bestemmelsens formål er å verne offentlige interesser og respekten for offentlig myndighetsutøvelse.
- (53) Som jeg allerede har vært inne på, er det ikke noe vilkår etter § 156 andre ledd at tjenstepersonen blir *hindret* i å utføre sin tjeneste. Det kan likevel ikke være tvilsomt at den form for nedverdiggende og ydmykende atferd vi her står overfor, er egnet til å påvirke tjenesten på en negativ måte. Yrket som fiskeriinspektør vil kunne bli mindre attraktivt for kvinner, og noen vil kanskje velge å slutte eller be seg fritatt fra kontroller på bestemte mottak. Videre kan hensynet til de ansatte gjøre at tjenesten må tilrettelegges på en annen måte. Til illustrasjon nevner jeg at A i 2021 vedtok et forelegg for å ha forulempet to kvinnelige fiskeriinspektører, herunder B, under en kontroll på det samme mottaket. Som følge av dette ble det bestemt at det skulle være tre inspektører ved kontrollen av mottaket i vår sak, hvorav én mannlig. Under den aktuelle kontrollen var imidlertid den mannlige inspektøren syk.
- (54) Jeg kan ikke se at en bøtestraff på 12 000 kroner er en overdreven eller uforholdsmessig reaksjon i strid med anvisningen i HR-2020-184-A avsnitt 43 eller inngrepskriteriet i EMK artikkel 10 nr. 2. Straffutmålingen er for øvrig ikke påanket.

Konklusjon

- (55) Det hefter etter dette ingen feil ved lagmannsrettens rettsanvendelse.

(56) Min konklusjon er at anken forkastes.

(57) Jeg stemmer for denne

D O M :

Anken forkastes.

(58) Dommer **Bergh:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(59) Dommer **Stenvik:** Likeså.

(60) Dommer **Sæther:** Likeså.

(61) Dommer **Bergsjø:** Likeså.

(62) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Anken forkastes.